

O‘RTA MAXSUS TA’LIM PEDAGOG XODIMLARINING KASBIY ETIKASI VA ESTETIK MADANIYATI

Serjanova Gulmira Sagidullaevna

Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti Ijtimoiy gumanitar fanlarni oqitish metodikasi (manaviyat asoslari) magistranti

Annotatsiya:

Ushbu maqolada o‘rta maxsus ta’lim muassasalari pedagog xodimlarining kasbiy etikasi va estetik madaniyati masalalari tahlil qilinadi. Kasbiy etika va estetik madaniyatning pedagogik faoliyatdagi roli, ularning o‘quv jarayoniga, talaba-pedagog munosabatlariga va ta’lim sifatiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Maqolada kasbiy etika va estetik madaniyatning shakllanish omillari, ularni rivojlantirish yo‘llari hamda zamonaviy pedagogik muhitda muhimligi keltiriladi. Tadqiqot natijalari pedagog xodimlarning kasbiy va estetik madaniyatini oshirish orqali ta’lim jarayonini yanada samarali qilish imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: *kasbiy etika, estetik madaniyat, pedagog xodim, o‘rta maxsus ta’lim, professional rivojlanish*

Kirish

Kasbiy etika va estetik madaniyat pedagog xodimlarning professional faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan omillardir. O‘rta maxsus ta’lim muassasalarida faoliyat yurituvchi pedagoglar nafaqat bilim beruvchi, balki talabalarga ma’naviy-axloqiy va estetik qadriyatlarni singdiruvchi shaxslar hisoblanadi. Shu bois, ularning kasbiy etikasi va estetik madaniyati ta’lim sifatini bevosita belgilovchi omil sifatida qaraladi.

Kasbiy etika — bu pedagogning professional faoliyatida axloqiy me’yor va qadriyatlarni saqlash, o‘quvchilar bilan munosabatda halol va adolatli bo‘lishni anglatadi. Estetik madaniyat esa shaxsning go‘zallik, san’at va didga oid bilim va tajribalarini o‘z ichiga oladi, pedagogning shaxsiy va professional xulq-atvorini boyitadi. Shu bilan birga, estetik madaniyat pedagogning ijodiy yondashuvini oshiradi va o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Zamonaviy ta’lim muhitida kasbiy etika va estetik madaniyatning roli ortib bormoqda. Globalizatsiya, axborot texnologiyalari rivoji va pedagogik innovatsiyalar pedagoglardan nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy va madaniy me’yorlarga rioya qilishni ham talab qiladi. Shuning uchun o‘rta maxsus ta’lim pedagog xodimlarining kasbiy va estetik madaniyatini

rivojlantirish, ularni professional va shaxsiy jihatdan mukammallashtirish masalasi dolzarb bo‘lmoqda.

Axloq – arabcha so‘z bo‘lib, uning asl ma‘nosi xulq-atvor, yurish-turish, tarbiya va odobni anglatadi.¹⁹

Ushbu tushuncha shaxsning nafaqat kundalik hayotidagi odatlari va xatti-harakatlarini, balki uning qarorlari, his-tuyg‘ulari, ijtimoiy munosabatlari va jamiyat bilan o‘zaro aloqalarini ham qamrab oladi. Axloq shaxsning ichki dunyosidagi qadriyatlar tizimi sifatida uning xulqini, ongini va ongli qarorlarini boshqaradi, shuningdek, uning tashqi muhit bilan munosabatlarida me‘yor va chegaralarni belgilaydi.

Jamiyat nuqtai nazaridan axloq, shuningdek, ijtimoiy hayotning asosiy tamoyillarini ifodalaydi va jamiyat a‘zolarining o‘zaro hurmat, adolat va mas‘uliyat me‘yorlariga rioya qilishini ta‘minlaydi. Axloqiy qadriyatlar shaxsning o‘zini tarbiyalash, boshqalarni tushunish va ularni hurmat qilish, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarda mas‘uliyatni his qilishga yordam beradi. Shu sababli, axloq – bu shaxsning shaxsiy rivojlanishi bilan jamiyatning barqarorligi va ahloqiy salohiyatini bog‘laydigan uzviy tizimdir.

Pedagogik faoliyatda axloqiy me‘yorlar yanada muhim ahamiyatga ega bo‘ladi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki talabalarga axloqiy qadriyatlarni singdiruvchi va ularni hayotiy tajriba orqali o‘rgatadigan shaxs hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, pedagogning axloqi uning kasbiy etikasini belgilaydi, ta‘lim sifatiga, talaba-pedagog munosabatlariga va jamiyatdagi obro‘-e‘tiboriga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Etiket – fransuzcha “etiquette” so‘zidan olingan bo‘lib, odob-axloq, marosim tartibi va ijtimoiy muomaladagi qoidalarni ifodalaydi. Tarixan etiket shaxsning jamiyatdagi o‘zini tutishi, boshqalar bilan munosabatini tartibga soluvchi me‘yorlar tizimi sifatida shakllangan. U shaxsning ichki tarbiyasi, axloqiy qadriyatlari va madaniyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, nafaqat tashqi xulq-atvorni, balki shaxsning ongli qarorlari va mas‘uliyatini ham aks ettiradi.²⁰

Etiket tushunchasining kelib chiqishi Fransiya qiroli Lyudovik XIV davriga borib taqaladi. Shu davrda qirolicha tomonidan uyushtirilgan tantanali qabul marosimlarida mehmonlarga “o‘zini tutish qoidalari” yozilgan kartochkalar tarqatilgan. Bu kartochkalar fransuz tilida “etiketka” deb atalgan. Vaqt o‘tishi bilan so‘z “etiquette” shaklini oldi va bugungi kungacha o‘z ma‘nosini saqlab qolgan. Bu voqea shuni ko‘rsatadiki, etiket – nafaqat tashqi tartib va

¹⁹ . N.A. Mirashirova, I.G. Raximova,

D.K. Muxamedjanova

Kasb etikasi va kommunikatsiya. Toshkent-2014. 9-b

²⁰ I.Xudayshukurov, I.Shukurov, Z.Mamarasulov,

D.Mirzaaxmadov

Kasb etikasi va etiket. Toshkent-2021. 13-b

shakl, balki ijtimoiy muhitda me‘yorlarni belgilovchi va madaniy qadriyatlarni mustahkamlovchi tizimdir.²¹

Pedagoglarning estetik madaniyati

Estetik madaniyat tushunchasi shaxsning go‘zallik, san‘at va didga oid bilimlari, ularning qadriyat tizimi va hayotiy tajribalarini o‘zida mujassam etadi. Pedagogik faoliyatda estetik madaniyat shaxsning ijodiy yondashuvi, talabalarga estetik didni singdirish va ta‘lim jarayonini yanada qiziqarli hamda samarali qilish imkoniyatini beradi. Shaxsning estetik madaniyati uning tashqi ko‘rinishi, nutqi, muloqot madaniyati va ijodiy fikrlash qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

O‘rta maxsus ta‘lim pedagoglari uchun estetik madaniyat nafaqat shaxsiy tarbiya va didga oid masala, balki kasbiy faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Pedagogning estetik madaniyati talabalarga o‘quv jarayonida nafaqat bilim berish, balki ularning ma‘naviy va estetik didini shakllantirishga ham yordam beradi. Masalan, dars jarayonida ranglar uyg‘unligi, taqdimotning vizual estetikasi, so‘z tanlovi va nutqning ohanglari – bularning barchasi estetik madaniyat bilan bog‘liq elementlardir.

Shaxsning estetik madaniyati pedagogning kasbiy etikasini to‘ldiradi va pedagogning ijtimoiy va madaniy mas‘uliyatini oshiradi. Shu bilan birga, u pedagog va talaba o‘rtasidagi muloqotni yanada samimiy, samarali va hurmatga asoslangan qiladi. Pedagogning estetik madaniyatini rivojlantirish uchun malaka oshirish kurslari, ijodiy seminarlar va amaliy mashg‘ulotlar muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy etika va estetik madaniyatni shakllantirish omillari

O‘rta maxsus ta‘lim pedagog xodimlarining kasbiy etikasi va estetik madaniyatini shakllantirish bir nechta ichki va tashqi omillarga bog‘liq. Bu omillar pedagogning shaxsiy tarbiyasi, professional tajribasi, o‘quv jarayonida uchraydigan vaziyatlar, shuningdek, jamiyat va muassasa tomonidan yaratiladigan madaniy va ijtimoiy muhitni o‘z ichiga oladi.

Ichki omillar pedagogning shaxsiy axloqiy qadriyatlari, estetik didi, ijodiy qobiliyati va o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan intilishidir. Masalan, shaxsning o‘zini tahlil qila olish qobiliyati, xulq-atvoridagi muvozanat va o‘zini tutishdagi uyg‘unlik kasbiy etikani mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, pedagogning san‘atga, madaniyatga va go‘zallikka bo‘lgan qiziqishi uning estetik madaniyatini rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi.

Tashqi omillar esa pedagog faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydigan muhit bilan bog‘liq. Bu omillarga pedagogik jamoa, rahbarlar, ta‘lim muassasasining ichki qoidalari, kasbiy malaka oshirish kurslari, seminarlar va treninglar kiradi. Shuningdek, jamiyatning madaniy

²¹ I.Xudayshukurov, I.Shukurov, Z.Mamarasulov,
D.Mirzaaxmadov
Kasb etikasi va etiket. Toshkent-2021. 13-b

qadriyatlari va ijtimoiy normalari pedagogning axloqiy va estetik me'yorlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Pedagogning kasbiy etikasi va estetik madaniyatini rivojlantirishning samarali yo'llaridan biri – malaka oshirish va doimiy o'zini rivojlantirishdir. Bu jarayonda pedagoglar nafaqat yangi pedagogik texnologiyalarni o'rganadilar, balki o'z axloqiy va estetik me'yorlarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bundan tashqari, pedagoglar o'quv jarayonida estetik elementlarni qo'llash, darslarni qiziqarli va vizual jihatdan boyitish orqali talabalarda ham estetik did va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradilar.

Shuni ta'kidlash lozimki, kasbiy etika va estetik madaniyat bir-birini to'ldiruvchi tushunchalardir. Axloqiy me'yorlarga rioya qiladigan pedagogning estetik madaniyati ham yuqori bo'ladi, va aksincha, estetik didi rivojlangan pedagog o'zini jamiyat va talabalarga nisbatan hurmat bilan tutadi. Shu bilan, pedagogning professional va shaxsiy salohiyati oshadi, ta'lim jarayoni samaradorligi va sifat ko'rsatkichlari yaxshilanadi.

Xulosa

O'rta maxsus ta'lim pedagog xodimlarining kasbiy etikasi va estetik madaniyati – ularning professional faoliyati va shaxsiy tarbiyasini shakllantiruvchi eng muhim omillardan biridir. Tadqiqot va tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogning kasbiy etikasi uning axloqiy qadriyatlari, o'quvchilarga munosabati, ishdagi mas'uliyati va jamiyatdagi obro'si bilan bevosita bog'liq. Pedagoglarning axloqiy me'yorlarga amal qilishi, etiket va muloqot madaniyatini yuqori darajada namoyon qilishi, nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki talabalarda ham axloqiy va estetik qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagoglarning estetik madaniyati ularning ijodiy yondashuvi, darslarni vizual va kontent jihatdan boyitish qobiliyati, shuningdek, talabalarga estetik didni singdirish bilan chambarchas bog'liqdir. Estetik madaniyat pedagogning shaxsiy va professional rivojlanishini mustahkamlab, ta'lim jarayonini samarali va qiziqarli qiladi.

Kasbiy etika va estetik madaniyatni shakllantirish bir qancha ichki va tashqi omillarga bog'liq: pedagogning shaxsiy axloqiy qadriyatlari, ijodiy qobiliyati, o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilishi, shuningdek, ta'lim muassasasi va jamiyatning pedagogni qo'llab-quvvatlaydigan madaniy muhiti. Malaka oshirish kurslari, seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va pedagogik jamoaning tajriba almashuvi bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, kasbiy etika va estetik madaniyat pedagogning shaxsiy va professional salohiyatini oshirish, talabalarda axloqiy va estetik qadriyatlarni rivojlantirish, ta'lim jarayonining samaradorligini kuchaytirish va jamiyatdagi madaniy muhitni yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogning bu sifatlari uning kasbiy obro'si, jamiyatdagi hurmati va pedagogik faoliyatdagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Shunday qilib, o‘rta maxsus ta’lim muassasalarida pedagoglarning kasbiy etikasi va estetik madaniyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish nafaqat individual pedagoglar, balki butun ta’lim tizimi va jamiyat manfaatlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N.A. Mirashirova, I.G. Raximova, D.K. Muxamedjanova Kasb etikasi va kommunikatsiya. Toshkent-2014. 9- b
2. I.Xudayshukurov, I.Shukurov, Z.Mamarasulov, D.Mirzaaxmadov Kasb etikasi va etiket. Toshkent-2021. 13-b
3. R. Ro’ziev, N. Shermuhammedova Kasb etikasi. O’quv qo’llanma. Toshkent-2012
4. Т.И. Синицына Профессиональная этика и служебный этикет.(Учебное пособие) Вологда-2022